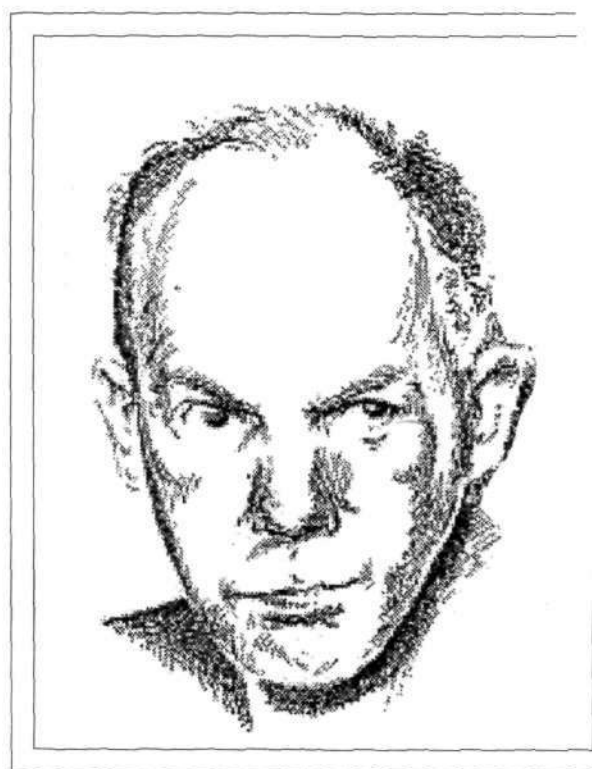

Veliki mojstri

GUNNAR EKELOF

Švedski pesnik Gunnar Ekelöf se je rodil leta 1907 v Stockholmu. V Parizu je študiral glasbo, nato pa v Londonu in v Uppsali orientalske vede. Vpliv glasbe in Vzhoda, starih vzhodnih kultur in davnega Bizanca, je bil v njegovi poeziji nenehno navzoč. Sprva prav tako francoskih nadrealistov, posebej Roberta Desnosa (in njihovih predhodnikov, na primer Rimbauda, Lautréamonta), ki jih je prevajal v švedščino. Potem je zavrnil tehniko in filozofijo surrealizma, čeprav njegova poezija še zmeraj v celoti izhaja iz spontanosti in nezavednega, pri čemer se je namesto na psihoanalizo in avtomatično pisanje naslonil na sanje in mejne situacije duha. Pesnjenje mu je pomenilo postopno odstranjevanje plasti za plastjo sedimentov kulture. O tem je zgovoren primer njegove pesmi *Xoanon* (najstarejše predstavitve Atene so bili kamniti *paladiji*, o katerih se je govorilo, da so padli z neba in da imajo zaščitniško moč; kasneje so jih nadomestili leseni kipi, *xoana*, prav tako nebeškega izvora, Atena pa je bila upodobljena v tesno oprijeti tkanini, s ščitom in mečem v rokah).

Dalj časa je bil ta pesnik, ki je na sodobno švedsko literarno ustvarjanje močno vplival, razpet med mističnimi težnjami in racionalizmom. Ekelöf je razvil stil, katerega preprostost je kdaj mejila že na nesmisel, pri čemer so na njegovo poezijo vplivali tudi antični *graffiti* iz Pompejev in Herkulaneuma. O njegovi poeziji so pisali po svetu tudi mnogi veliki pesniki, med njimi Nelly Sachs, Enzensberger, Octavio Paz, Robert Bly in Auden, ki ga je tudi prevajal.

Prvo zbirko Gunnarja Ekelöfa, ki jo je z naslovom *Pozno na zemlji* objavil leta 1932, omenjajo kot prvo knjigo surrealizma na Švedskem. V letih 1934–1935 je skupaj z Lundkvistom ustanovil in urejeval pomembno literarno revijo *Karavan*, v kateri sta na švedsko literarno prizorišče pripeljala med drugimi Eliota, D. H. Lawrencea in Williama Faulknerja. Nato pa je do svoje smrti leta 1968, ko je star enainšestdeset let umrl zaradi raka, objavil še 15 knjig pesmi in tri knjige esejev. Objavil je tudi več knjig prevodov modernih pesnikov, med njimi Rimbauda, Baudelairja, Desnosa, T. S. Eliota, W. H. Audena.

Ekelöf je še zmeraj eden najbolj prebiranih švedskih pesnikov pravkar minule dobe, po sodbi mnogih kritikov in literarnih zgodovinarjev pa sploh najboljši švedski lirik 20. stoletja. Posebej popularne so njegove zadnje tri zbirke, nekakšen "bizantinski triptih" o ljubezni in mistični identifikaciji. Te tri knjige poezije obvladujejo zadnje desetletje njegovega ustvarjanja: *Divan nad princem Emgiona*, 1965, *Zgodba o Fatumeh*, 1966, in *Vodnik v podzemlje*, 1967. Ekelöf je v njih razvil izjemen pesniški izraz simultane izkušnje sedanjosti in minljivosti. Iz teh treh knjig je tudi pretežno sestavljena knjiga Audenovih angleških prevodov v *Selected poems* Gunnarja Ekelöfa v seriji modernih pesnikov pri založbi Penguin, 1979 (po katerih so nastale naše poslovenitve). Iz zadnje v trilogiji je tudi pesnitev *Dvakrat dva cestna pometača*, v kateri nastopata Trismegistos, po tradiciji avtor spisa *Hermes Trismégistos*, zbirke ezoteričnih nauk egipčanskih duhovnov, in Asklepij kot cestna pometača v helenistični nočni Aleksandriji – v času, ki je pomenljivo podobno našemu zgubljal navdih božanskega in duhovnost človečnosti.

V. T.

Zaslišano v snu

Zaslišano v snu leta 63, 15. dne poletnega meseca ponoči:
"Ležiš in spiš v sarkofagu brez dna" –
napol zbujenemu od teh besed ne spečemu ne čisto budnemu
se marmorni zaboj bolj jasno pokaže mojim očem
zasenčen in belo bleščeč z nekaterimi podrobnostmi
najprej grobo klesane notranje stene dve dolgi dve kratki
Tu se kamnosek ni potrudil
povsod je moč opaziti sledove dleta koti so zaobljeni
Zdi se da je vse svoje moči posvetil zunanosti
Tu so sadeži cvetlice ptice delfini volovske lobanje
tudi drobci mitov dvoje postav v školjkah
vsaka z napetimi jadri nad glavama.
Iščem svoje ime in potem me z jasno logiko
sanj osupne misel da je zaboj ker nima dna
tudi brez pokrova In tisti ki počiva v njem
obrača hrbet Niču in njegov obraz je obrnjen k Niču
Samo magnetno polje štirih sten ohranja spalca
v nihanju med preprostim nagonom notranjosti da bi se vdal
in med silo zunanosti z mitom ozaljšane da bi si želel –
Devica O Átokos ko se to polje stre
naj ne bom v sanjah ne znova rojen ne spočet
Kar je prej minilo ne nosi nobenih brazgotin dleta
Kar bo prišlo ne nosi nobenih sadežev ali cvetlic

Xoanon

V tebi imam čudodelno podobo
če imeti pomeni nič imeti:
kakor me ima ona tako imam jaz njo.
Dana mi je bila na dan ko se je prikazala
v času in kraju določenem vnaprej
in ista Panaíja se razodene
kadar koli si želi srce Z njeno roko podprt
na pručki v poševni perspektivi
stoji odrasel otrok v čudovitih plenica
to je zadnji Princ mojega rodu.
Odstranim ga zakaj vse kar pripada
tej Panaíji je moč odstraniti
kakor razbojnik lahko odtrga
zlatarjevo tkanje s kakšne podobe
s sajastimi rokami in zlizano od poljubov
Odstranim krono odstranim oba angela
oznanjevalca blaženosti
iz oblakov in zlato podlago v zgornjih vogalih;
odpnem diamantno zaponko tančice
in odstranim tančico z las in z vratu;
zrahljam gube nad desno dojko
in zrahljam nad levo
nežno da bi olajšal bolečino Odstranim kakor pajčevino
tanko tkanino ki pusti uganko
hkrati rešeno in nerešeno in ona me pogleda
oči rjave v modrikasti belini zrkel
trdno me gleda Odstranim roki
rjavo roko z rožo in rjavi dojki
desno dojko najprej potem levo vendar nežno
da bi olajšal bolečino potem kožo z lasmi in lici
in pas potem ko sem ga poljubil
in nazadnje velike oči ki me gledajo
še zmeraj trdno gledajo vame
potem ko so bile odstranjene
Odstranim zlato podlago in nanos
dokler ni debeložilnati les razgaljen
kos stare oljkovine odžagan davno nekoč
z drevesa ki ga je podrl vihar
na nekem obrežju daleč na severu V lesu
skoraj skrita očesna grča vejice
ki je bila najbrž odlomljena ko je bilo drevo še mlado
Gledaš me Hodigíttria Vodnica Filóusa Ljubeča

Svet v vsakem človeškem bitju

Vsako človeško bitje je svet obljuden
s slepimi prebivalci v temnem uporu
zoper Jaz postavljen nad njimi kakor kralj
V vsaki duši je tisoč duš zaprtih
v vsakem svetu je tisoč svetov skritih
in ti slepi svetovi ti nižji svetovi so resnični
in živi čeprav nikdar se ne rodijo
resnični kakor Jaz sem resničen In mi kralji
mi knezi možnosti v nas
podložniki smo tudi mi jetniki samih sebe
v nekem velikem bitju katerega bistveni Jaz
razumemo prav tako malo kot naš gospodar zmore
svojega gospodarja In naša lastna čustva
barvajo njihova ljubezen in smrt
Tako kakor tam daleč parnik izgine pod
obzorje ploveč gladko in jasen
v večerni luči In nič ne vemo o njem
dokler se ne vzdigne val proti nam na obrežju
najprej eden potem drugi in potem še več
ki se razbijejo in vzdignejo in razbijejo dokler vse
ni kakor je spet bilo Vendar nič—
ni kakor je spet bilo

In tako mi sence trepetamo v čudnem nemiru
ko nam nekaj pove da se je začelo potovanje
da je neka možnost osvobojena

Podobe sna

V gozdu veš stoji čudodelna podoba madonne
Spotakneš se ob podnožje ko se zgubiš med drevesi
Podobna je tvojemu bronastemu zvončku tistemu ki ima
obliko majhne deklice z visokim ovratnikom
Vendar ta je skrivnostna in temna iz kovanega srebra
Če se splaziš pod rob njenega krila zagledaš
velikanski zvon vzbočen kakor votlina z zakladi Atreja
vendar visoko zgoraj kjer je bil kembelj zdaj nič ne visi:
Če vprašaš po sinu vedi veliko jih je: X Y in Z
Mogoče se zgodi da najdeš vrata med gubami njenih spodnjih
kril
poišči si pot navzgor po tistih čudnih stopnicah
potem se obrni v negotovi spirali kakor hodnik okrog stolpa
v Pisi
Še hoja je vrtoglava Stopnice se vrstijo brez reda
Gravitacija postane aspiralna in tisto ravnotežje
ki misliš da ti je dano z rojstvom ne deluje več in se spotikaš
Nad kupolo je pas kar veš po opasnici
ki jo vidiš od znotraj z bleskom barv zlata škrlatne in krvavo
rdeče
V njem so vložki iz dragih kamnov diamantov granatov
akvamarinov in krisolitov in ametistov
Vsak kamen je izba s trikotnimi stranmi
z divani ob zidu oknom kot hipotenuzo
ali pravokotnimi s tremi divani in na sredi mizo
Greš lahko iz izbe v izbo ali počivaš
vse v skladu z razpoloženjem ali barvo Lahko greš skozi vse
Nikoli te ne bo nazaj kakor koli že tvoj pogled se je spremenil
Bil sem še višje Nisem mogel videti srca
Videl pa sem dragulj ki je žarel kakor rožnato obarvano okno
na njenih prsih Še višje nekoč sem bil še višje:
V njeni Glavi Tam je bila praznina Človek je lebdel brez teže

Bizanc

S temi bitji imam vse skupno
Ne vežejo me z nobenimi vezmi
S temi bitji nimam ničesar skupnega
Ne vežejo me z nobenimi vezmi

Tem bitjem mi ni treba biti hvaležen
in ona ne terjajo ničesar od mene:
gost sem duha tega kraja
in se lahko preselim s svojim šotorom iz lončarskega ila

Zdaj prinašajo svojo nizko mizico svojo sofrá
svojo majhno pojedino
rosnih kapelj nektarja medu in pečenih semen
O sladki turški kolači sladkost zdrobljena zoper sladkost
drobne snežne kepe posute s sladkorjem v prahu
loukoumi to rožnato sivo testo sladkost začinjena zoper sladkost
in prek vsega posip dišave
Gledam jih kako posedejo s protoderviši pred sabo
oslepeli norci nekdanji cesarji
s spremstvom za sabo okrog sebe z rojem slepih pevcev
gostolečih grl
Razgrajajo sklanjajo se drug proti drugemu
Vzdigujejo čaše mečejo jih brez glasu drug proti drugemu
pod baldahini in vijugami pajčevin
v lasatih prešernih ali grotesknih maskah v čudnih
kostumih segajočih do gležnjev – *"Is tin Polin! Is tin Polin!"*
In zdaj odnašajo svojo nizko mizico
Trata ostaja nedotaknjena pred oknom iz pleksi stekla
Nihče ni stopil na jaso
Samo Atena žarkooka se približuje
trezna nevarna neubranljiva
Nikoli nisem stopil na to pot
Nobenih sledi stopinj ni v travi
Minil je hip noči

(Prosto iz Hermesa)

Dvakrat dva cestna pometača

Osebe: *Trismegistos, Asklepij*

Njuni senci: *Aigyptos, Romaïos*

Čas: *Aleksandrija, ponoči*

– O Aigypte! Aigypte! – O Romaie!
– Od vajinih kultov ne bo ostalo nič drugega
kakor le zgodbe
– In vanje ne bodo verjeli niti vajini vnuki!
Zgolj v kamne vklesane besede
zgolj podobe naslikane
bodo govorile o vajinih pobožnih dejanjih
a tisti ki jih znajo razložiti jih bodo razlagali narobe!
– In sveto natančno izmerjeno zemljo
bodo obljudili kakšni Skiti ali Indijci
ali še bolj barbarski sosedje –
Namreč zdaj je trenutek
ko se bogovi vračajo v nebesa!
Zapuščeni smrtniki bodo vsi umrli
in potem brez smrtnikov in bogov
ne bo ta zemlja nič drugega kakor puščava!
Komu govorim? Komu govoriš?
– Tebi sveta Reka!
– Tebi Bosporus ki se pretakaš med dvema morjema
– Valovi krvi vaju bodo zvrhali do bregov
in jih preplavili – In najdenih bo veliko več mrtvih
kot živih – In le jezik bo preživelega
izdajal od kod je
njegovo obnašanje bo obnašanje tujca
– Zakaj jokaš Asklepij? Te dežele
bodo dovolile da se to zgodi
iz šibkosti in svobodne volje
in prav isto jih bo zvabilo v nekaj še hujšega
– Govoriš resno Trismegiste?
– Da! Zdaj ko pobožni bogovi zapuščajo svet
– A ti bogovi so želeli da je dobro vse kar je dobro
Kar je bilo dobro za smrtnike je bilo dobro zanje
To je bila vsa njihova posest in smrtniki so jim vračali
tako da so postavljali v sebi in v svetu podobe
portrete dobrih bogov torej dobrega sveta?

– Praviš dobrega Asklepij? Misliš slike
ki ležijo tule prevrnjene in razmetane?
(Svoj grenki nasmeh svoj orošeni pogled
skrije v blede dlani)

– Zakaj jokaš Asklepij?

– Ker se bogovi ločujejo od smrtnikov
in ostajajo le škodljivi angeli
Pleme zaslužjenih angelov je nad nami bogovi
pa so nas prijeli za roko in nas včasih objeli
Angeli so se od oblasti naučili le ovaduštva
in od resnice zgolj hinavščine
drzne umetnosti goljufivega siljenja nesrečnih
v vojskovanje morije ropanje in vse kar je proti naravi duše
služabniki so ki nam loputajo z vrati v čela!
Oni so krivi da zemlja
zgublja ravnotežje zvezde svoje krožnice
da morje postaja nepreplovno da zvezde stoje negibne
in si noben krmar ne upa odpluti ali se zasidrati
Pravijo da so božanski glasovi onemeli
Reči hočem preroki prostovoljno molčijo Mogoče hočejo
govoriti z nami ki se naslanjamo na svoje metle na vogalih
Kljub vsemu pometamo za bogataše in lahko opravljamo

– Zakaj jokaš Asklepij?

– Letine so slabe zemlja se kruši –
Še celo zrak se redči in umira zastrupljen
Tako bo starost prišla nad svet: vse manj daritev
pelje v nered in zapravljanje našega imetja
Smrtnike žrtvujejo smrtniki smrtnikom in za smrtnike
In tako je čaščen en sam bog namesto bogov
In tako nihče nima svoje podobe nihče ni vsakogar
krvaveča podoba kakor tistile pes tamle v jarku
ali kakor vdova v svojih cunjah ko si jo pahnili
s postelje čez prag ki je bil zanjo dober

– Praviš dober Asklepij? Prav zares dober?
Dober od dobrega zatorej dober? Nič ne odgovoriš

– Zakaj jokaš Trismegiste?
(Skrije svoj grenki nasmeh
svoje ognjene oči v črne dlani)

– Ne jokam Asklepij Ali vidiš Oko Ognja?
Z njim bi lahko kamen stalil v vodo
Lahko bi naredil iz vode ogenj zemljo iz zraka
zmeraj pripravljeno za vrnitev dobrega očesa:
Globoka vednost je vednost da tisti

ki je usmiljen nevede rani
tisti ki je podkovan v znanostih zada neozdravljivo rano
če ni v teh vedah njegovega srca Asklepij!
Najti moramo posodo ki povezuje srce z možgani
To je globoka znanost
in to je znanost globin
Zatorej je znanost brez solza vednost ne pripelje vode
dobrim očem Zatorej njihov um gorí:
da bi iz ničvrednega kupa naredili metlo pometli
smeti skupaj z metlo smeti
in ko bi jih zažgali bi jih tako združili v eno:
iz njihovega pepela spet postaviti mesto
in ko bi ga potem namestniki prvega enega edinega boga
spet požgali do tal v tistem čemur pravijo pravičnost
kar pa je za naše nosove kakor smrad hleva
spet začeti isto znova pometati čediti in požigati
in iz nečesa razpadajočega spet narediti nekaj kar bo
zmožno propasti
in pomesti proč celo to
– Kakšnemu namenu bo to služilo
O Trismegiste?
– Ti si tisti ki si služiš
Asklepij! Ker si dober Dober od dobrega
– Dober? Trismegiste?

Prevedel Venó Taufer